

TENEN

Indhold:

Silkefabrik nummer 1 i Suzhou	side 3
Generalforsamling lørdag den 10. marts 2012.	side 11
Årsberetning 2011.	side 13
På kursus i Italien.	side 15
Note	side 16
Boganmeldelser	side 17
Telefonliste for TENENs bestyrelse mv.	side 23
Bagsiden: 273 knapper	side 24

QR-koden henviser til dette bladnummers side på Internet.

TENEN Dansk Tekstilhistorisk Forening

Formand: Annet Laursen Skjelsager, Dorthesvej 2, 3520 Farum, telefon 44 95 05 55

Næstformand: Lone de Hemmer Egeberg, Teglgården 66 st.th, 3460 Birkerød,
telefon 45 81 05 05

Kasserer: Bent Bille, Søndergade 66, 5620 Glamsbjerg, telefon 64 72 15 65

REG.NR. 1551 GIROKONTO 1430130 • SWIFT-BIC: DABADKKK IBAN: DK23 3000 0001 4301 30

Medlemsskab tegnes hos kassereren. I 2011/2012 er prisen pr. år 250 kr.

Husstandsmedlemsskab koster 300 kr.

Medlemmer får tilsendt tidsskriftet TENEN.

TENEN – Danish Society for Textile History – Verein für Dänische Textilgeschichte

Tidsskriftet **TENEN**

Redaktion: Annet Laursen Skjelsager, Dorthesvej 2, 3520 Farum, telefon 44 95 05 55,

ePost silke-annet@silke-annet.dk • Vibeke og Frits Lilbæk, telefon 23 92 42 85,

ePost vofl3450@gmail.com

Sats og billedbehandling: Frits Lilbæk • Digitaltryk: VesterKopi • ISSN: 0906-9526

Copyright © TENEN og forfatterne • 10.02.2012

TENEN udkommer fire gange om året – sidst i månederne august, november, februar og maj. Deadline for redaktionelt stof er seks uger for eller efter aftale med redaktionen.

Artikler og indlæg sendes til redaktionen

fx med ePost – eller maskinskrevet med brevpost. Tekst og illustrationer adskilt.

Annoncepriser: 1/1 side: 525 kr. 1/2 side: 300 kr. 1/4 side: 185 kr. 1/8 side: 135 kr.

Ældre numre af TENEN kan købes ved henvendelse til foreningens kasserer
– så længe lager haves. Prisen er 65 kr.

Ændring af sendeadresse meddeles til kassereren.

Internet: <http://tenen-dk.homeunix.org/tenen>

Et besøg i Suzhou, Kina, blev til endnu et. Første gang var i maj 2011, hvor et éndagsbesøg fra Shanghai førte os til Silkemuseet. Som slutningen "på en rejse gennem silkeproduktionens lange vej", så vi en Song brokadevæv, der er opfundet for mere end 800 år siden, og som er forløberen for jaquardvæven. Jo, der sad virkelig små kinesiske damer og flyttede rundt på trådene højt oppe på selve væven. Et meget smukt stykke silke kom der ud af anstrengelserne. På bladets forside er væven set fra forsiden, medens billedet herover viser bagsiden - væveassistenten er trådt ned fra sin bænk oppe under ventilatoren. Da vi havde taget mange billeder fortalte personalet venligt, at vi ikke måtte fotografere; men de ventede pænt med at sige det, til vi var færdige! – Kineserne er utrolig hensynsfulde over for turister.

苏州第一丝绸厂

Silkefabrik nummer 1 i Suzhou

Efter forårsturen var vi ikke i tvivl om, at vi gerne ville tilbage til denne gamle silkeby med det enorme vokseværk – byen rummer op mod 8 mio. indbyggere i dag.

Da vi så i november igen fik chancen for et besøg i byen, blev det med to overnatninger, og det var ikke for meget – tværtimod er der basis for endnu flere besøg i byen med de utrolig flotte haver, kanalerne og silken.

Suzhou området producerer noget af den fineste silke i Kina, ja, måske i hele verden. Klimaet og jordbunden egner sig godt til netop disse silkelarvers foretrukne måltid: morbærblade!

Silkefabrik nr. 1 er en statsejet fabrik, som får de hvide pupper bragt ind fra egnen omkring byen. Der er omkring 300 ansatte på fabrikken, hvis døre er åbne for publikum, så man frit kan komme ind at se pro-

duktionen – både afhaspning, vævning og silkedynestremstilling. Vi var der en eftermiddag – om formiddagen er der rundvisninger, foredrag, catwalk og mulighed for et besøg i deres lokale museum. Desuden er der et meget stor butiksområde med silkeartikler.

En cykeltaxi fragtede os gennem byen, og cykelsvenden bedyrede, at det var silkebelægninger, han havde på sin vest, og det var sikkert helt rigtigt.

Efter nogen parlamentaren med cykelsvenden – det er ikke nemt på kinesisk! – endte vi det rigtige sted.

I flere tusinde år har der været silkeavl i Kina, og den har selvfølgelig haft stor betydning for landet. Som nævnt er klimaet og planteforholdene for silkeavl gode i det sydøstlige Kina, der siges at være verdens største leverandør af silke og silkeprodukter. Silkevejen – eller silkevejene, for der er flere af dem, mellem Kina og Europa – blev kendt for sin

Cykelsvenden med silkebelægninger.

Silkesommerfuglelarver på morbærblade.

transport af bl.a. silkevarer, og der var oprindelig dødsstraf for at røbe hemmeligheden bag succesen.

I Suzhou-området er det kun Morbærsilkesommerfugle, der har interesse. Larverne lever udelukkende af morbærblade, som de flere gange om dagen får nye forsyninger af. Et friskt morbærtræ kan levere op til 150 kg blade på et år. Det svarer til hvad 5000 larver kan sætte til livs, og deres kokoner bliver til omkring en tredjedel kg tvundet silke. Larverne vokser med op til tre millimeter om dagen i den måned der går, før de forpupper sig.

Larverne er modtagelige for sygdomme bl.a. den frygtede og meget smitsomme sygdom Pebrine, hvor larverne kommer til at se ud, som om de har fået strøet sort peber ud over sig – deraf navnet. Sygdommen er dødelig for larverne. Den franske biolog Louis Pasteur fandt dog i 1865 en metode til at holde bestanden sygdomfri gennem renlighed, frisk luft og den rette temperatur og fugtighed. Larverne er meget sårbare, og de kræver absolut ro. Man har naturligvis forsøgt at finde frem til

Produktion af silkeetråd: Kokonerne sorteres. Kokoner i varm vand rulles op - afhaspes i grupper med 8. Personale ved afhaspemaskinen. Den oprullede silkeetråd har en særlig glans. ▶

mere robuste arter, men der er endnu ikke fundet en slags, som kan producere en kvalitet, der er lige så god som den oprindelige arts. Man holder således fast ved det gamle og kendte.

Efter perioden, hvor larvene nærmest har grovædt af morbærbladene, holder de helt op med at spise, og de begynder at tvinde kokoner. Denne proces er utrolig hård for larverne. Hver silkelarve spinder 2 tråde, som den senere samler til én tråd. Tråden siges at være mellem 3000 meter og 4000 meter lang, og det tager 3 – 4 dage at udføre de ca. 60.000 vrikkende bevægelser, før kokonen er færdig. Larven påsmører "silkelim" indvendig i kokonen for at tætte den.

Nogle af larverne skal bruges som avlsdyr, og disse larver får lov til selv at ætse hul i kokonerne. Det betyder at kokonhylstrene ikke kan bruges. Barnebarnet på 3½ år kalder kokonerne for soveposer, og det kan der da være noget om.

Efter området med levende silkelarver i forskellige udviklingsstadier, der højlydt gnaskede morbærblade i sig, kom vi ind i produktionshallerne.

Kokon - naturlig størrelse.

Produktionen på Silkefabrik nr. 1 starter med sortering af kokonerne, der er varmebehandlet for at uskadeliggøre pupperne uden, at det går ud over puppehylstrene.

Kokonerne i bedste klasse kan bruges til afhaspning, hvor kokonerne koges for at opløse klæbestoffet seracin. Den fritlagte silkefiber rulles af kokonerne og tvindes sammen med andre til en tynd silketråd som vindes op.

Nogle han-larver kan ikke selv vikle en kokon og "flytter derfor ind" hos en hun, som laver en fælles puppe - tvillingekokoner kaldes den slags. De kan ikke bruges til afhaspning men er velegnede til dynefremstilling. Klæbestoffet bevares i den proces.

De kokoner, som har unormal facon, fejlfarve eller der er hul i, kasseres.

Vi så hvordan de afhaspede pupperne og tvandt dem sammen otte ad gangen til en tynd silketråd. Hver kokon har i det midterste af tre lag op til en lille kilometer lang tråd viklet om sig. Det er denne tråd, der tvindes sammen med tråde fra andre pupper.

Pupperne til dynefyld bliver skåret op for at fjerne larveresterne. Herefter bliver de trukket ned over en metalbøjle i omvendt U-form. Ti kokoner bliver trukket ned over den samme bøjle, og derefter flyttes de til en større bøjle, der ender med at bære ti af de første hætter. Nu er der altså hundrede kokoner trukket ned over hinanden.

Disse hætter får lov til at tørre, hvorefter de klippes op langs den ene bueside og pladerne ligner nu mest af alt et cirkeludsnit. Hundrede af disse hætter – det vil sige i alt ti-

Et fugtigt opskåret puppehylster bliver trukket over den mindste bøjle. 9 flere sættes ovenpå, hvorpå de sammen strammes ud over den større bøjle sammen med 9 tilsvarende sæt til en bætte. Når bætterne er tørre, kan de som flor trækkes ud i dynestørrelse. 10.000 kokoner bliver til én dyne, som kommer i et bolster.

FAKTABOKS: Bombyx mori

Ægte Silkesommerfugl (*Bombyx mori*) er en sommerfugl blandt natsværmerne i mølgruppen. Dens larve kaldes for silkeorm. Den tæmmede variant har ændret sig en hel del i forhold til den vildtlevende form. Den har øget kokonstørrelse, hurtigere tilvækst og en mere effektiv fordøjelse. Den er blevet tålsom overfor menneskers berøring, og den klarer at leve under snævre forhold. Den kan ikke flyve, og den har mistet frykten for rovinsekter. Disse forandringer har gjort dens overlevelse fuldstændigt afhængig af mennesker.

Der var oprindelig dødsstraf i Kina for at røbe hemmeligheden bag silken. Det skal have været to munke fra kongeriget Hotan, som smuglede silkesommerfuglens æg ud af Kina i et hult bambusrør og gav dem til kejser Justinian den Store i Konstantinopel i år 552.

Der er mere end 500 arter vilde silkesommerfugle. Kun få bruges til silkefremstilling - eksempelvis i Indien.

-- Wikipedia

FAKTABOKS: Klassificering af silkekokoner

Produktionen på Silkefabrik nr. 1 starter med sortering af kokonerne, der er varmebehandlet for at uskadeliggøre pupperne uden at det går ud over puppehylstrene.

- Kokonerne i bedste klasse kan bruges til afhaspning, hvor kokonerne koges for at opløse klæbestoffet seracin. Den fritlagte silkefiber ruller af kokonerne og tvindes sammen med andre til en tynd silketråd som vikles på spole.
- Nogle hanlarver kan ikke selv vikle en kokon og "flytter derfor ind" hos en hun, som laver en fælles puppe - twillingekokoner kaldes den slags. De kan ikke bruges til afhaspning men er velegnede til dynefremstilling. Klæbestoffet bevares i denne proces.
- De kokoner, som har unormal facon, fejlfarve, eller der er hul i, kasseres.

-- info på fabrikken

FAKTABOKS: Silkefiber

Sericin og Fibroin er proteiner som laves af silkesommerfuglens larve, når den forpupper sig. Kokonen, dvs. puppehylstret, bliver til ved at larven spinder den udenom sig. Det midterste af kokonens tre lag er en 15 µm tyk og halvanden kilometer lang tråd hvoraf op til 900 meter kan bruges. Styrken kommer fra fibroin medens klæbeevnen kommer fra sericin, der er vandopløselig. Den afhaspede silkefibers tykkelse er 5-10 µm. En µm er en tusindedel millimeter, så man kan ikke se fibren med det blotte øje med mindre lyset skinner i den på mørk baggrund.

-- Wikipedia

FAKTABOKS: Vask af silkedyne

En silkedyne må ALDRIG maskinvaskes eller renses.

Hvis der kommer en mindre plet, så anbefales det at håndvaske med koldt vand tilsat lidt baby-shampo. Dyp pletten og gnid forsigtigt indtil den forsvinder. Skyl efter med rent vand. Læg det våde område mellem to tykke håndklæder for at sugе overskydende fugtighed ud. Dynen hænges op på et lunt sted for at tørre helt.

-- Suzhou No.1 Silk Mill Co.

FAKTABOKS: Nogle af fabrikkens lovprisninger

En silkedyne forbedrer søvnen. Forskellige aminosyrer, som kroppen har brug for, bliver afgivet af sericinen. De hjælper med at berolige nervesystemet og fremmer en sund søvn.

Stor kuldemedstand og fin temperatur-fastholdelse. Den reflekterer kropsvarme i kolde nætter og beskytter mod bede, når det er varmt udenfor.

Anti støvmidler - anti bakterier. Allergi- og hudvenlig.

Absorberer fugt og holder dynen tør og blød. God mod gigt.

-- Suzhou No.1 Silk Mill Co.

tusinde kokoner – udgør fyldet i en luksurdyne med silkeflos.

Silkepladerne trækkes ud i spindelvævstynde lag af fire personer med et ganske særligt håndelag. Til sidst kommer den fine silkeflos ind i det klargjorte bolster. Gæster kan prøve at trække det fine silkeflor ud, og oplever så, hvor let der går hul på laget.

En silkedyne er meget speciel at sove under. Vi havde prøvet det de to nætter på hotellet, og først bagefter blev vi klar over, hvad det specielle er. Det er nemlig sådan, at silkedynen falder “tungt” og føjer sig omkring den, der ligger under. To under en dobbeltdyne føler det som to selvstændige dyner, hvor dynen ligger “død” imellem dem. En silkedyne er kølig at komme under, men det varer ikke længe, førend den er særdeles behagelig. Silkeflos kan opsuge op til en trediedel af sin egen vægt, uden den føles klam. Fugten afgives til omverdenen og forsvinder altså væk fra dynen. Man bliver således ikke fugtig af sved, og det er en behagelighed.

Silken er varmere end andet dynefyld, så dynen føles tynd. Silke tåler ikke sollys, men gerne varme og stræk. Silke er ikke brandfarlig.

Til en silkedyne anvendes der sjældent mere end 1000 g – den fortælles ellers at blive for varm og “tung”. Dynen med mere end 1000 g silkefyld antages derfor oftest at være produceret maskinelt af grovfibret silke.

Om maskinel tilblivelse af silkedyner skal blot en lille smule nævnes: Metoden er opstået i forsøg på at holde produktionsomkostningerne nede og indtjeningen høj. Mange steder anvender producenterne en

blanding mellem maskin- og håndkraft. Der anvendes andre silketyper end morbærtilke – fx tussah natur-silke, der er mere grovfibret og gul-lig. Den egner sig ikke til en håndlavet produktion.

Ved maskinfremstilling rulles silken ud til noget, der ligner silketæpper. Silken deles derefter i

Fabrikkenes silkedyner kan købes i butikken. Dynen er pakket i en bæretaske, og man kan få kompressionsbånd på - så fylder den mindre endnu. Betalingen sker i kinesiske Yuan RMB og trækkes gerne fra et Visa-Dankort.

mindre stykker, som hver trækkes ud i hånden. Når man anvender denne fremgangsmåde, kan man ikke bruge den fine morbærtilke. Den vil nemlig blive ødelagt under den maskinelle behandling. Man får ved maskinfremstillingen en mindre

luftig dyne med forringet isolations-
evne, og hvor silken er trykket mere
sammen. Fibrene kan ikke længere
nå fra side til side, hvorfor det er
nødvendigt med syninger til at hol-
de fyldet på plads. En stor forskel er
også tilføjelsen af kemikalier i den
maskinelle proces for at blødgøre
naturesilken og opnå den hvide far-
ve, som morbærsilken er kendt for.

Maskinelt fremstillede silkedyner
minder om de håndlavede silkedy-
ner, så det kan efterfølgende være
svært for uøvede forbrugere at se
forskæl.

Man kan på mange kinesiske
markeder købe silkedyner til meget
forskellige priser. Det siges, man
skal være varsom med at købe så-
danne dyner, og være kritisk over
for det, man evt. får at vide. Nok
er det silkeflos, der er indeni, men
måske er det kun de 30% og resten
er polyesterfibre! Silken kan også
godt indeholde skaller á la råsilke.
Her er det altså ikke nødvendigvis
morbær silkesommerfuglelarver, der
har spundet kokonerne.

Men et er helt sikkert – silkedy-
ner er allergivenlige!

Dyner med silkefyld kan købes
i forskellige størrelser og tykkelser,
men det er ikke sikkert, man kan få
en lige i den størrelse, man ønsker.
Har man god tid, kan alt bestilles til
en merpris.

Som man kan forstå, var det
spændende for os at lære om silke-
dynens fremstilling – *på stedet!*

Det kan være vanskeligt at se og
mærke forskel på ægte silke, blan-
dingsprodukter og kunstsilke. Kine-
serne er eksperter i “forfalskninger”,
og de siger gerne, at et produkt er af
ægte silke, selv om noget andet er

tilfældet! En brandprøve kan afgø-
re sagen. Er der iblandet kunststof,
smelter brandprøven, hvorimod den
brændte ægte silke bliver til en fin
aske.

Det er derfor en god idé at kø-
be silke et sted, man har tillid til.
Vi købte silkebrokade til en pris på
omkring 65 kr. pr. meter ved gåga-
den Guanqian i forretningen Mei
Mei på pladsen med Xuanmiao Tao-
ist Templet fra år 276. Butikken bug-
ner af varer, og det føles lidt prop-
pet, men indehaveren er rigtig god
til at hjælpe og vejlede. Hun taler
fint engelsk, og det lyser ud af hen-
de, at hun er stolt af at være kineser
og handle med ægte silke i Suzhou.
En stor del af butikken er fyldt op
med metervarer – både brokade,
glat silke, silkechiffon og silke, der
kan bruges til at fore en jakke med.
Man kan også bestille indehaveren
Mei Mei til at sy fx et sengetæppe
efter egne ønsker og mål.

Vibeke og Frits Lilbæk

Invitation: **Generalforsamling lørdag den 10. marts 2012**
... i Værløse Kirke

Program kl. 10:30

- Marie Koch, MA i køn og kultur samt tidligere rektor for Seminariet for Kunst og Håndværk, vil tale om: "Tekstil graffiti, som kommunikationsform i det offentlige rum". Se intro på næste side.

kl. 11:30

- Foreningen TENENs generalforsamling.

Dagsorden for generalforsamlingen ifølge vedtægterne:

1. Valg af dirigent.
2. Navneoprøb.
3. Formandens beretning. Den er trykt i dette nummer af TENEN.
4. Godkendelse af beretningen.
5. Indkomne forslag, der har betydning for budget.
6. Fremlæggelse af revideret regnskab og budget.
7. Fastsættelse af kontingent.
8. Valg til bestyrelse for 2 år ad gangen, i lige år vælges 4 bestyrelsesmedlemmer og i ulige år vælges 3 bestyrelsesmedlemmer. På valg er: Lone de Hemmer Egeberg, Lis Slottved, Vibeke Lilbæk og Maj Ringgaard. De er alle villige til genvalg.
9. Valg af revisor, revisorsuppleant samt 2 bestyrelsessuppleanter for 1 år.
10. Øvrige indkomne forslag.
11. Eventuelt.

Forslag til behandling på generalforsamlingen skal være bestyrelsen i hænde senest 14 dage før generalforsamlingen. Medlemmer har tale- og stemmeret ved generalforsamlingen. Referent er et medlem af TENENs bestyrelse. Referatet underskrives af dirigenten og bringes i førstkomende medlemsblad.

Derefter:

- Spisning af egen medbragt mad.

kl. 13:00

- Kulturelt tekstilt indslag med egne medbragte ting: Temaet er skolehåndarbejde i bred forstand. Vi har alle gået i skole og derfor haft håndarbejde forskellige steder i landet. Når det sidste betyder noget, er det fordi, der ikke nødvendigvis var de samme tilbud til alle.

Håndarbejde i folkeskolen er i dag slet ikke det samme, som da vi selv gik i skole. Dels har det siden 1970 været for både drenge og piger samtidig, plus faget er i dag på vej til sammen med sløjd og måske billedkunst at blive til faget materiel design. Siden 2007 har der på seminarierne og som forsøg kørt tværfaglige emner rundt om på landets folkeskoler. I modsætning til da vi selv gik i skole, kan man i dag gå til eksamen i faget. Håndarbejdsundervisningen har ændret sig meget fra schweitzerkludene, stoppeprøverne og navnekludene over hæftebånd, syposer, forklæder og tekstiler til værelset. Hertil kommer strik, hækling, gummiarbejder og meget mere.

Medbring derfor gerne hvad du har, så vi alle kan blive klogere på dette emne. Der opfordres særligt til at komme med syposer, herunder billeder og viden om syposer, fordi det er et emne, vi måske senere kan udbygge til fælles bedste. Historierne er vigtige, så ved du noget om sted og tid + hvem der har fabrikeret tingene, så er det bare med at dele ud af den viden.

kl. 14:30

- Kaffe med brød – TENEN er vært.

kl. ca. 15

- Tak for en indholdsrig dag.

Sted: Værløse Kirke, Højeloft Vænge 20, 3500 Værløse.

S-tog: Linie A mod Farum - næstsidste station. Derfra er der 500 m til kirken.

Kort: Kraks Kort København og Omegn, blad 115 felt J2. Eller søg i map.krak.dk eller maps.google.com

Tilmelding til generalforsamlingen: Af hensyn til bestilling af kaffe/te bedes man tilmelde sig senest den 1. marts til Annet Laursen Skjelsager, tlf. 44 95 05 55 – ePost silke-annet@silke-annet.dk

Prisen for medlemmer er 40 kr. og 10 kr. mere for gæster.

MARIE KOCH FORTÆLLER: Jeg er forsker i kulturelle fænomener og er aktuell med mit ph.d. projekt, der handler om craftivism, som er graffiti udført med strik, hækling eller broderi.

Min baggrund er kultur- og uddannelsesstudier, og jeg har en fortid som underviser, foredragsholder og rektor indenfor kunst- og håndværk. Jeg er også udøvende tekstilkunstner. Bopæl er i Danmark og arbejdet lige nu er som rådgiver tilknyttet Åbo Akademi i Finland.

Min forskning handler om et nyt kulturelt fænomen i den vestlige verden: I storbyerne kan man i det offentlige rum finde budskaber i

form af tegn. Tegne kan sammenlignes med spraymalet graffiti, men de adskiller sig ved at være udført i eksempelvis tekstiler. Fænomenet har fået navnet craftivism (craft + activism = craftivism, red.) eller på nordisk håndværksaktivisme.

For at forstå hvilke værdier aktivisterne tilskriver deres handling, og den genstand de skaber, mener jeg, vi må høre aktivisterne om håndværksprocessen. Det kan angribes fra to forskellige vinkler: En kulturel og en pædagogisk, der er eksemplificeret gennem diskussion af sociokulturel- versus diskursteori og situeret læring versus situeret viden (Foucault; Haraway; Butler;

Gelder; Säljö; Vygotsky; Wenger). Disse teorier vil jeg bruge til at åbne det uformelle rum, i hvilket den æstetiske læringsproces foregår. Hovedfokus vil blive på narrativerne (historierne, red.), som de subkulturelle aktivister fortæller.

Som forsker må jeg mingle med mine informanter både virtuelt og reelt, for at samle historierne ind. Min metode er baseret på etnografiske interview fulgt op af diskursanalyse og dekonstruktion af historierne for at komme bag om forforståelsen.

Det uformelle rum, som tekstil graffiti kommunikerer ud i, kan være forskellige steder som: Metroen, caféen og markedspladsen. Forskningens struktur drejer sig omkring fire agenter: producenten, objektet, beskueren og konteksten. Resultaterne vil blive belyst gennem optik på køn, læring og identitet.

Målet er at finde nye værdier og tænkning om håndværk, som kan addere brugbar viden til håndværksområdet og vise anderledes overset filosofisk og kulturelt potentiale indenfor fagområdet. Analyserne af

ÅRSBERETNING 2011

I marts – drog vi alle til Aarhus, hvor Kvindemuseet havde lovet at lægge hus til generalforsamlingen og fortælle om dametøj i 1900-årene. Som vanligt foregik generalforsamlingen i god ro og orden med valg til de forskellige poster og diskussion af enkelte punkter. Det var en stor glæde at høre medlemmernes opbakning til det nye blad i farver, også selvom det er dyrere og medfører en mindre styring i kontingentet. Nogle medlemmer var endda villige til at betale endnu mere, men det er bestyrelsens am-

hvad den æstetiske performance går ud på, vil måske vise en ny tilnærmelse til måden at forstå det at udføre håndværk på.

Strikkegraffiti i Tammerfors, Finland.

Note: Tekstil graffiti er omtalt flere gange i tidsskriftet TENEN. Blandt andet i 20/2, 21/3, 21/4 og 22/2.

bition at holde stigningen på 50 kr. og arbejde på at spare penge ved en ændret frankeringsmåde. Dette er foreløbig lykkedes takket være redaktørernes nytænkning samt nøje granskning af regler og paragraffer.

Museets medarbejder med særlig viden om tidsbestemmelse af kvindedragter var desværre forhindret pga. sygdom; men Annet Laursen Skjelsager og Lis Slottved, som tidligere har hørt hendes foredrag, var i stand til at gengive nogle af informationerne. Museets tekst om tre kjoler kom efterfølgende til at ligge

på hjemmesiden. Annet kunne endda supplere med eksempler fra sin egen samling, og Karin fra Kolding havde flere typer linned med, som blev vist frem, drøftet og forklaret.

Senere var der lejlighed til at se det aktive museums udstillinger, og således fik vi alligevel en god dag ud af det.

I maj måned gik turen med tog til Lund, hvor det lykkedes os at bruge hele dagen på Kulturens righoldige samlinger. Den fine gamle tekstilhal er for længst tømt og nedlagt, da museet "inte vill ha' föremål" (citater: Britta Hammar, tidligere 1:e antikvarier); men helt undvære tekstilerne kan de jo ikke, så der havde sneget sig mange fine broderier, vævninger og dragter ind i de aktuelle udstillinger – til udelt glæde for os alle.

I den store have var der Shakespeare forestilling ved en ung skuespillertrup, som ledte os rundt om bygningerne til scenerne fra En Skærsommernats Drøm, og der var gratis omvisning i anledning af Mors Dag. Kaffen var sågar også gratis til alle mødre i dagens anledning, og vejret holdt sig tørt og smukt, så vi kom godt omkring på det store areal og i de mange huse med fine samlinger af kunsthåndværk.

Ja, vi kunne såmænd godt have brugt endnu længere tid, men museet skulle jo lukke, og Domkirken og andre seværdigheder må vente til en anden gang.

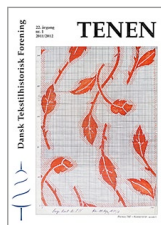
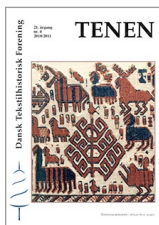
Mønsterarkene fra Danmarks Folkelige Broderier er nu alle tilgængelige for salg ved henvendelse til foreningens formand. Hanne Frøsig Dalgaard har i TENEN 22. årgang nr. 2 fortalt om sine positive oplevelser og erfaringer ved at være med i bestyrelsen for Danmarks folkelige Broderier gennem mange år.

Tur til Slesvig og Holsten et par dage i juni 2012 er en idé fostret af Lis Slottved. Det bliver ikke en lang tur; men der er utrolig meget både tekstilt og historisk at besøge. Den oprindelig bebudede Hollandstur har nemlig måttet udskydes af forskellige grunde.

Bladet optager jo en god del af vort arbejde, og det har været en stor tilfredsstillelse fortsat at kunne bringe væsentlige og gode artikler, som medlemmerne har været glade for. I bladet 21. årgang nr. 4 blev der bragt en artikel med tekst på svensk. Lis Slottved tilbød at lave en oversættelse, hvorefter tre bestilte en sådan.

TENENS hjemmeside på Internet har har snart været i drift i ti år. Der er fem ti til besøge hver eneste dag året rundt plus indsamlingsbesøg fra Internettets søgemaskiner. Mest efterspurgt ved årsskiftet 2011/2012 er den gratis eBog *Ordlister til Danmarks Folkelige Broderiers udgivelser*.

Bestyrelsen ønsker på gensyn til generalforsamling 2012 i Værløse

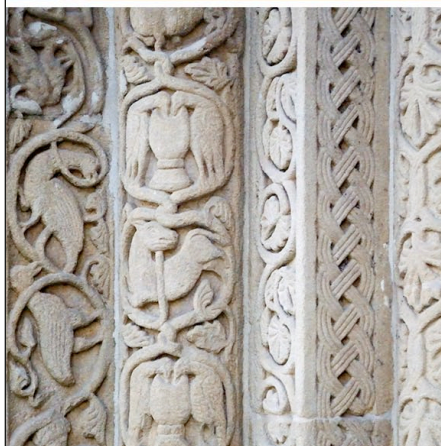
Noter i forbindelse med et kursusophold i Italien i 2011

Springe + Hannover: TENEN-medlemmer har været på udflugt til Celle, men hvis nogle skulle komme derned igen, er her et par andre og meget forskellige museer i området, som er værd at se. Museum August Kestner i Hannover har en flot middelaldersamling, der kan anbefales. Da vi var til generalforsamling i den tyske knipleforening, var vi også på udflugt. Det meste, som man ser ved en sådan lejlighed, er taget frem til lejligheden, men vi så et lokalt museum i Springe, hvor 'Textile Techniken und Mode' var godt. Så hvis man vil se forsteneringer, forhistorie og en charmerende tekstiludstilling arrangeret af den lokale 'Spinnstube' så læg vejen forbi Springe, der ligger mellem Hannover og Hameln.

Karlsruhe: Da vi skulle rejse fra Hannover til Milano med tog og ønskede at rejse gennem Schweiz om dagen, skulle vi have en overnatning. Af praktiske grunde blev det Karlsruhe, der viste sig at være et godt valg, for Badisches Landesmuseum havde spændende tekstiler.

Der var middelaldertekstiler, foruden meget flotte tekstiler fra et tyrkisk krigsbytte fra 1683, men især 1700-tals tekstilerne var flotte og smukt præsenteret. Vi har ikke tidligere set noget som tekstilbilleder af Anna Catherina Reinöhlin, født Gloeckerin og Johann Reinöhl, fremstillet i Stuttgart omkring 1721, formodentlig i anledning af deres bryllup.

Indgang til kirkemuseet i Gandino. Interieur i kirkemuseet i Gandino. Udvendig dekoration fra San Michele Maggiore i Pavia.

Gandino + Pavia: Angharad Rixon har indset, at der er et behov for teknisk og praktisk information indenfor tekstiler, især når det drejer sig om komplekse og usædvanlige teknikker. Hun har derfor startet Textile Support, der arrangerer nogle meget spændende kurser i Pavia i Italien med internationalt kendte instruktører. Her kan man sammen med elever fra andre lande fordybe sig i helt specielle tekstile emner. Pavia er en universitetsby og en meget charmerende gammel italiensk by ca. en times togtur syd for Milano. Gammel er virkelig gammel, det var en romersk by og Pavia var fra 568 til 774 hovedstad i kongeriget Lombardiet. I 1155 blev den tyske konge Frederik Barbarossa kronet i den imponerende kirke San Michele Maggiore. Frederik Barbarossa mæglede for øvrigt i den danske tronstrid mellem Svend, Knud og Valdemar.

Rosemary Shepherd fra Australien holdt i begyndelsen af maj 2011 kurset "Historical Bobbin Lace Techniques", og det begyndte med en udflugt som andre kursister hos Textile Support må misunde os, idet vi blev kørt i minibus op i bjergene bag Bergamo til Gandino.

På Kirkemuseet i Gandino befinder der sig en helt enestående samling tidlige metalkniplinger. Forkla-

ringen på, at de er blevet bevaret er, at Napoleons hære ikke nåede så langt op i bjergene. Metalkniplinger blev oftest smeltet ned. Det har vist sig at Sverige også har en omfattende samling, der er udforsket af Lena Dahrén og publiceret i hendes nylig udkomne doktorafhandling, men de er spredt i kirkerne ud over landet. (Bogen med afhandlingen anmeldes på dette blads side 17. *red.*)

Det var en studietur, så til ære for os blev der åbnet monter, der blev fotograferet, diskuteret og tegnet. Museet har åbenbart også gamle væve, men dem så vi nu ikke. De næste to dage i Pavia gik med at rekonstruere de kniplinger vi havde set, eller prøvekniple efter Rosemary Shepherds forbilledlige undervisningsmateriale.

Dagen efter kurset var vi på Pol-di Pezzoli Museet i Milano, det føltes næsten som en del af kurset, for vi var stadig sammen med en af vores nye spanske venner, så vi kunne diskutere og fremhæve detaljer. Museet har en meget flot samling kniplinger, men museets andre tekstiler er absolut også et besøg værd. Det indeholder desuden smuk kunst og andet, blandt andet en stor samling lomme solure, noget vi ikke ville have troet eksisterede.

Lidden Boisen Petersen og Vibeke Ervø

Note

I bladet 22/2 inviterede TENEN på tur til Slesvig og Holsten et par dage i juni 2012. 15 har indtil nu taget imod tilbuddet. Måske er der mulighed for at skaffe husly til flere deltagere – hvis du er interesseret så kontakt Lis Slottved straks. Se telefonlisten bag i bladet.

Bog anmeldelser:

Lena Dahrén: *Med kant av guld och silver. En studie av knypplade bårder och uddar av metall 1550 – 1640*. Disputats Uppsala Universitet 2010. 271 sider illustreret i farver. ISBN 978-91-628-8196-2. Pris €45 inkl. porto. Kan bestilles på www.barbara-fay.de

I svenske kirker findes en stor skat af tidlige guld- og sølvkniplinger på liturgiske klæder, og det skyldes, at man efter reformationen havde begrænsede økonomiske midler og genbrugte tekstilerne. En del af kniplingerne har oprindeligt været til profant brug og er som gaver fra adeliges aflagte tøj kommet til kirken, som har passet godt på dem.

Metalkniplinger kan ellers let nedsmeltes og anvendes til mere moderne genstande eller – for sølvet vedkommende – slås til mønt, som man har set det i mange andre lande.

Lena Dahrén har derfor haft et enestående studiemateriale og dertil skriftlige kilder som inventarier og regnskaber samt portrætter, der ofte gengiver de kostbare dragter meget detaljeret.

Forfatterens ambition har været at forene det kulturhistoriske perspektiv på genstandene med praktisk kundskab og erfaring, dvs. at bruge sine erfaringer med håndværket til at tolke kniplinger og

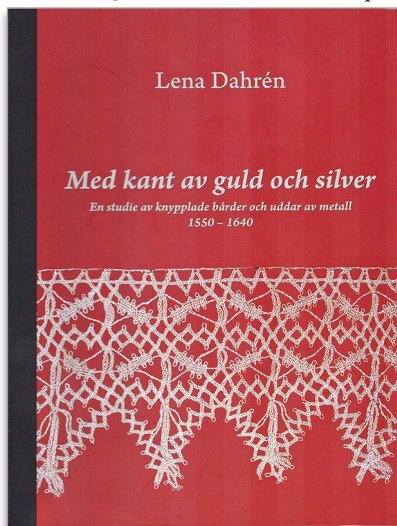
andre kilder. Det er hendes påstand, at det indgående kendskab til teknikkerne kan bringe hende videre i opklaringen af uklare tolkninger, og hun er i flere tilfælde i stand til at rette og tilbagevise tidligere forskeres forklaringer (side 110 eksempelvis).

Indledningsvis beskrives forskellige betegnelser for knipling, da ord som posament ofte anvendtes om den type kniplinger, som her behandles. Kendskab til frihåndsknipling er af afgørende betydning for studiet af især de tidlige metalkniplinger, men i løbet af perioden spredtes mønstre fra England, Italien, Tyskland og Frankrig som grundlag for arbejdet og nåede også til Sverige.

Af særlig interesse for os er kapitlet om mønsterbøger, da vort eget Kunstindustrimuseum (nu Designmuseum Danmark) ejer en væsentlig samling, som også er anvendt med stort udbytte her.

Kataloget over svenske og udenlandske kniplinger (og broderier) er stort og flot illustreret og giver mange nye informationer om formidling og genbrug. Også til profant brug som indretningstekstiler eller dragttillbehør i form af handsker, skærf, strømpebånd og skorosetter har man anvendt metalkniplinger, og en hel del er bevaret.

Afhandlingen giver et smukt overblik over en skat af luksuøse tekstiler,

som har været forbeholdt samfundets øverste lag, men gennem gaver til kirkerne er blevet til glæde for alle. Har dragtdelene end været umoderne, er de dog genanvendt til messehagler og antependier på en fin måde.

Det er en spændende fortælling om kniplingernes fremstilling, udbredelse, brug og genbrug, og den kan læses af alle.

Lone de Hemmer Egeberg

Ørnetæppet og andre silkefund fra Knud den Helliges helgenskrin i Odense Domkirke / The Eagle Silk and other silks in the shrine of St. Canute in Odense Cathedral. Anne Hedeager Krag. Poul Kristensens Forlag 2010. 101 sider, illustreret i farver. Parallele tekster på dansk og engelsk. Med litteraturhenvisninger og stikordsregister. Pris 198 kr. ISBN 978-87-7851-303-8

Tegning fra 1886 af Magnus Persen.

Den 10. juni 1086 blev Kong Knud IV og hans hird myrdet i Skt. Albani Kirke i Odense, og år 1100 blev han kåret som Danmarks kongehelgen. Hans helgenskrin står i krypten i den nærliggende Odense Domkirke ved siden af endnu et skrin, der kan have rummet kongens bror Benedikt, som blev stamfader til vor nuværende danske kongeslægt.

I Kong Knuds helgenskrin fandtes to sjældne mønstrede silkevævninger, et større stykke i rødt med ørne indskrevne i ovale medaljoner, ørnetæppet, og en gul pude med påfuglemotiver, symboler på henholdsvis magt og u dødelighed. De menes at være gaver fra Knuds enke Edel, der blev gift med den normanniske hertug Roger af Apulien, og bragt hjem af Kong Erik I Ejegod, som i 1098 besøgte Rom og Sydtalien. Silken, motiverne og væveteknikken (samitum) peger på en oprindelse i de byzantinske provinser og støtter denne teori.

I 1833 blev skrinene fremdraget og tekstilerne inkl. foer og flere puder er siden blevet konserveret og nøje studeret og beskrevet ad flere omgange, som der gøres rede for i bogen.

I marts 2008 blev skrinene åbnet for dels at udtage knogler til nærmere retsmedicinske undersøgelser af alder og dødsårsag, og dels at lade Anne Hedeager Krag udtage ti små silkestråde fra kisternes foer og puder. Disse tråde blev sammen med tråde fra ørnetæppet og puden med fuglemønster sendt til farveanalyse på Netherlands Institute for Cultural Heritage (ICN) i Amsterdam.

De mest interessante resultater er påvisningen af rød silke farvet med rødtræ, et stof som typisk anvendtes

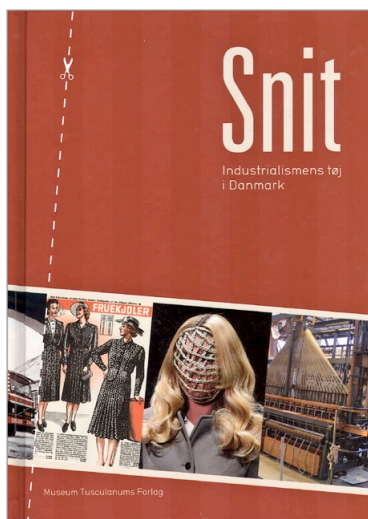
af byzantinske farvere, og en safrangul silke farvet med persiske bær, som ikke vokser her og sjældent ses i danske tekstiler. Den ældste kilde til helgenkåringen i 1100, Ælnoths krønike, omtaler netop safrangul silke. Dermed kan den skriftlige kilde siges at stemme overens med den naturvidenskabelige analyse foretaget i 2008.

Ifølge Syddansk Universitets hjemmeside viste undersøgelsen af

de to skeletter i skrinene, at de meget vel kan være Knud den Hellige og hans 10 år yngre bror Benedikt. Vi er således blevet bestyrket i vor tro på, at de verdensberømte silker i Odense er knyttet til de jordiske rester af Knud den Hellige, vort fornemste relikvie.

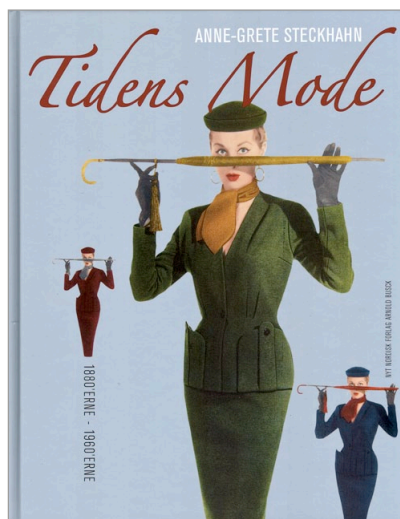
Nye fine fotos af Annemette Bruselius Scharff letter forståelsen af de beskrevne detaljer.

Lone de Hemmer Egeberg

Snit. Industrialismens tøj i Danmark. Red.: Solveig Hoberg et al. Museum Tusulanums Forlag, Københavns Universitet 2011. 345 sider, illustreret (nogle i farver). Med litteraturhenvisninger og links. ISBN 978-87-635-3107-8. Pris 350 kr.

Snit. Industrialismens tøj i Danmark er en antologi med bidrag fra ansatte ved landets museer, designskoler og universiteter og har det erklærede formål at inspirere til fortsat samarbejde mellem disse. Titlen an-

Tidens mode 1880'erne – 1960'erne. Anne-Grete Steckhahn. Nyt Nordisk Forlag, 2011. 240 sider. ISBN 978-87-17-04151-6. Pris 300 kr.

tyder en historisk gennemgang der går mere end 100 år tilbage, og det er derfor overraskende, at den især omhandler tiden efter 2. verdenskrig. Men det var jo især her dansk tekstil- og modeindustri begyndte

at gøre sig gældende og udvikle en selvstændig identitet med navne som Søs Drasbæk og Margit Brandt, så det giver god mening.

Der er flere interessante bidrag om konfektion, kunsthåndværker-tøj og pelse, men man savner stærkt flere og bedre illustrationer.

Et af kapitlerne hedder Sort er den nye sort, og det lyder umiddelbart som en stavfejl, men heldigvis har vi DR's Sprogminuttet (3. feb.

2011) til at forklare, at det blot betyder, at noget er blevet moderne.

Interessant er kapitlet Fra genbrug til vintage, der handler om de sidste 15 år og er baseret på Lise Kapper og Heidi Løngreens egne erfaringer samt interviews og dagbøger.

Som vi ved fra luksusforordningerne, er tekstiler forbundet med luksus og er derfor ofte blevet genbrugt og udnyttet til sidste stump. Synet på genbrugt tøj har skiftet meget med økonomi og mode, og det er ligeledes blevet brugt til at udtrykke politiske sym- og antipatier.

Vintage er imidlertid et begreb, der nu ikke længere betyder år-gangsvine, men unikt tøj, der kan genbruges i en personligt kreeret sammenhæng og derved give identitet. Når der er så stort og tilgængeligt et udvalg af industrielt producerede varer, bliver det mere interessant at finde unikke genstande, der viser ens personlige stillingtagen og smag og kan ses som et statement.

Vintagemoden spiller på dette, idet den både sender signaler om, at man er med på moden og samtidig viser, at man er sin egen. Er moden inspireret af 1980'erne, kan man med tøj fra tiden demonstrere at originalen stadig er bedst (autentisk), men kan bruges på en ny måde.

Bogen handler meget om markedsføring og forbrug, og bliver derfor noget snæver i sit sigte. Mest af alt minder den om et temanummer i en tidsskriftrække.

Tidens mode af Anne-Grete Steckhahn handler på sin vis også om

*Illustration i Tidens Kvinder, 1957.
Tegnet af Preben Zable.*

TV: Rød silkedragt med slæb og sorte kniplingsbesættninger fra 1890'erne. TH: Tavle fra tiden omkring århundredskiftet 1900 "La Mode Artistique" – tilhører Designmuseum Danmark.

vintage tøj, selvom sigtet er et andet, nemlig at sætte fokus på modeidealernes udvikling i tiden 1880'erne til 1960'erne og netop ikke 1980'erne. Forfatteren lægger vægten på tidligere epoker med elegant skrædderkunst og rige stoffer, og hendes store viden om især damemode afspejles i det prægtige billedmateriale og præcise kommentarer. Hun drev i en årrække forretningen Yesterday's Shopping, og man fornemmer at hun stadig har en pæn stor samling.

Det er fint at hun fremhæver dragsamlingerne på Holbæk Museum og Textilforum i Herning, der både er spændende og samtidig lettere tilgængelige end så mange andre.

Modeblade, annoncer og museumsstykker fra andre kendte samlinger udgør dokumentationsmateriale, og det er en stor oplevelse at bladre sig frem gennem modehistorien. Den måtte gerne have taget 1970'erne og Margit Brandt med, selvom hendes design jo har kunnet ses på store udstillinger. Jf. TENEN 21/4.

Intentionen har været at skrive en nyttig håndbog, men den er meget mere end det, især fordi engagementeret brænder igennem og billedmaterialet er så overdådigt og med mange fine detailfotos. Register og litteraturfortegnelse afrunder bogen

Lone de Hemmer Egeberg

Boganmeldelse:

Kalaallisuuliorneq – Nationaldragten. Vejledning i fremstilling af kvindens nationaldragt. Gertrud Kleinschmidt og Mariane Petersen. Atuakkiorfik a/s 2009. 65 sider i A4 størrelse med spiralryg. Både grønlandsk og dansk tekst og mønsterark er vedlagt. Der er rigtig mange flotte og illustrative farvebilleder og tegninger. Omkring 300 kr. plus forsendelse hos sale@atuakkiorfik.gl

Mange fonde har været med til at gøre det muligt at udgive denne fantastiske bog til en særdeles favorable pris.

Forfatterne vil gerne dokumentere, hvordan kvindedragten fremstilles. Udgangspunktet er den midtgrønlandske dragt, og så må den tilpasses efter de faktiske forhold mod nord og syd. Forfatterne erkender, at behovet for en sådan bog er stigende. Mange vil igen gerne

have deres egen dragt, men i dag går erfaringerne og den gamle viden ikke nødvendigvis i arv fra mund til mund.

Bogen viser i flotte og illustrative nærbilleder, hvordan de enkelte dele fremstilles: Inderanorak, yderanorak, perlestykker, skindbukser, hvide kamikker, lange kamikker, og inderkamikker. Med hensyn til det broderede og hækledede stykke, henvises der til allerede udkommet litteratur. Angående muffediserne henvises der ligeledes til faglitteratur – det lille hæfte blev anmeldt i TENEN 22/2.

Sidst i bogen er der en fyldig ordforklaring, og den er både sjov og nyttig at kende til - fx:

Atsipaaq = Ærmekant

Kakkersaappaa = Rier

Siggippoq = Revner, sprækker

Tigusaat = Rynkeben

Vibeke Lilbæk

Et af de anvendte redskaber er et rynkeben. Navnet er så tilpas morsomt, at dette redskab måtte jeg eje! En Ulu er næsten selvskrævet som "souvenir", da det jo er en inuitisk kvindekniv. Kniven benyttes bl.a. til at skære i skind og skrabe indersiden af skind fri for fedt.

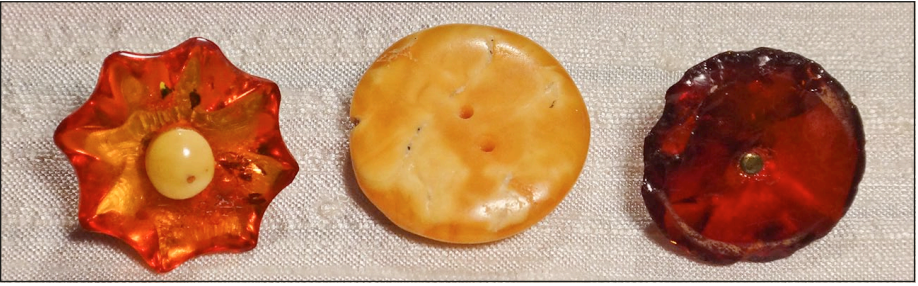
Telefonliste for TENENs bestyrelse mv.

<i>navn</i>	<i>adresse</i>	<i>telefon / ePost</i>	<i>bverv</i>
Annet Laursen Skjelsager	Dorthesvej 2 3520 Farum	44 95 05 55 <i>silke-annet@silke-annet.dk</i>	formand + redaktion
Lone de Hemmer Egeberg	Teglgården 66 st.th 3460 Birkerød	45 81 05 05 <i>debemmeregeberg@gmail.com</i>	næstformand + korrektur
Bent Bille	Søndergade 66 5620 Glamsbjerg	64 72 15 65 <i>familien.bille@get2net.dk</i>	kasserer
Lis Slottved	Hjarupvej 10 6200 Aabenraa	74 63 03 50 <i>slottved@privat.dk</i>	sekretær + korrektur
Vibeke Lilbæk	Kollerødvej 39 3450 Allerød	23 92 42 85 <i>vofl3450@gmail.com</i>	redaktion
Maj Ringgaard	Helmsvej 37 2880 Bagsværd	21 40 43 76 <i>Maj.Ringgaard@natmus.dk</i>	bestyrelse
Tina Ejlersen	Hedebovej 29A 5750 Ringe	41 43 67 87 <i>tejlertsen@gmail.com</i>	bestyrelse
Hanne Frøsig Dalgaard	Bredebovej 33, 6.tv 2800 Lyngby	45 88 32 67 <i>hfd@tdcadsl.dk</i>	suppleant + korrektur
Anni Bloch	Thingvalla Allé 5, 2300 København S	32 59 59 77 <i>annibloch@gmail.com</i>	suppleant
Flemming Lundholm	Ravningvej 10, Ravning, 6760 Ribe	75 43 77 06	suppleant
Margit Ambeck	Lyshøjgårdsvej 87, 1.th 2500 Valby	36 30 61 50 <i>m.ambeck@gmail.com</i>	revisor
Hanne Schneller	N. Frihavnsgade 49, 2.tv 2100 København Ø	35 38 35 45 <i>hanne.schneller@hotmail.com</i>	revisor- suppleant
Susanne Nielsen	Grusgravvej 10 4660 Store Heddinge	56 50 11 26	forklæder
Vibeke Ervø	Åfløjen 4, 2. tv 2700 Brønshøj	44 85 18 44 <i>vibeke.ervo@gmail.com</i>	kalender
Frits Lilbæk	Kollerødvej 39 3450 Allerød	23 92 42 85 <i>vofl3450@gmail.com</i>	redaktion + webmaster

*Hvert nummer af bladet har sin egen side på Internet
med henvisninger og supplerende materiale.
Der er en henvisning fra TENENs hjemmeside, eller
skan QR-koden under dette blads indholdsfortegnelse med en smartphone*

**Deltag i TENENs generalforsamling – husk tilmelding – og
husk gerne et bidrag til skolehåndarbejdstemaet**

TENENs kalender er på det løse ark med adressen

273 knapper ...

Jeg vil ikke udgive mig for at være kender af knapper. Jeg samler i det små og sætter pris på den afspejling af stilarter, som findes i knapper. Her vil jeg blot give et rids af brugen af knapper og materialer til knapper set med historiske briller.

De steder, hvor man brugte svøbte klæder, var der naturligvis ikke brug for at fæste noget sammen med knapper. Det gjaldt fx i det gamle Rom og Grækenland og gælder den dag i dag i f.eks. Indien og Afrika; men visse steder i Asien og Mellemøsten havde man i hvert fald fra omkring år 600 behov for at holde tøj sammen, og med korstogene breder begrebet knapper sig til Europa.

Materialerne er utallige: mange typer metal, ben, horn, træ, tekstil, hestehår og kamelhår. Senere perlemor, rav, læder, halvædelsten, diamanter, porcelæn, glas, keramik, bakelit og plastik.

Fremstillingen afhang af materialet, idet almindelige folk sagtens kunne fremstille knapper af skind, træ, ben, horn og tekstiler, mens der naturligvis

krævedes viden, redskaber og en større produktion for at skabe knapper af andre materialer.

Moden har her som ved andre ting dikteret materialer, størrelse, anbringelse og antal, og noget så synligt som knapper har kunnet give status i samfundet.

En beskeden dansk bonde i 1700-tallet havde ben- og hornknapper. En velstillet bonde kunne i sin vest have 10-12 sølvknapper, og en rig bonde vides at have haft 199 sølvknapper i sit tøj.

Helt ekstremt promenerede Jacob Hansen Nissumgård i 1700-tallet med 273 sølvknapper fordelt som følger:

- I en bukkenskindstrøje 5×12 stk,
- i en skindtrøje 2×12 stk,
- i blå læderbukser 2×12+9 stk,
- i en grå kjol 10×12+9 stk,
- i en sribet trøje 2×12+3 stk.

Han har nok været værd at overfalde en mørk aften.

Margit Ambeck

*modelfoto – oppe: tre små ravknapper
– nede: 273 sølvknapper*

